

NYA IDUN 11 september 2022
RÖSTRÄTT

”Detta är en dag som jag aldrig trodde mig få uppleva, och jag är glad att jag har fått se den framträda ur tidens gömmor och bli till verklighet.”

Så inledde Selma Lagerlöf sitt tal vid medborgarfesten för kvinnans politiska rösträtt den 29 maj 1919.

Festen ordnades av LKPR – Landsföreningen för Kvinnans Politiska Rösträtt – och den hölls på Skansen (en för den tiden och årstiden vanlig festplats).

Jag vill travestera och säga Detta var en dag jag hade slutat vänta på, dagen när Sverige fick sin första kvinnliga statsminister, den 30 november 2021.

Arbetet för kvinnans politiska rättigheter har varit segt i vårt land, segare än i åtskilliga andra likartade länder.

Varför det är så tycker jag var och en kan fundera över.

Att Selma Lagerlöf höll högtidstalet var givet – det var något hon inte kunde undandra sig, det förstod hon själv – och, vågar jag påstå: Hon skulle ha känt sig förbigången om hon inte tillfrågats.

För en av de upptäckter jag gjorde när jag började sätta mig in i rösträtten var just att Selma Lagerlöf var så engagerad. I rösträtten och i åtskilliga andra samhällsfrågor.

Som rösträttskvinna var hon för övrigt mycket typisk: hon var lärarinna, hon var ogift – och hon hade egen debetsedel, dvs var skattebetalare.

Lärarynnorna var en mycket stor grupp inom rösträttsrörelsen, de var utbildade, de kunde tala för sig – och de orkade hålla emot förlöjliganden och trakasserier. De hade också en sammanhållande kåranda. När LKPR (Landsföreningen för Kvinnans Politiska Rösträtt) var som störst, hade den över 17 000 medlemmar och – vågar jag påstå – bland dem var lärarynnorna den största gruppen.

Andra självständiga kvinnor i alla sorters yrken var förstas med i rösträttsrörelsen liksom hemarbetande kvinnor, inte minst lantbrukarhustrur. (och för säkerhets skull: även några män).

Så några korta ord om LKPR:

Läs Pennskaftet av Elin Wägner! Lyder de.

Litet utförligare fortsätter jag.

Kraven på rösträtt började ställas under 1890-talet. Rätt snart gick det emellertid upp för den tidens engagerade kvinnor att männen inte skulle

driva frågan om ”allmän rösträtt” så att den också omfattade kvinnor.

Anekdotiskt berättas historien om den tändande gnistan. Regeringen lade 1902 fram ett förslag om vidgad rösträtt. Med det skulle gifta män få två röster = och därmed skulle kvinnornas krav på politisk rösträtt vara tillfredsställt, tänkte man.

Då ilsknade kvinnorna till (ett antal politiskt aktiva kvinnor) och bildade rösträttsföreningar. 1903 gick de samman i en riksorganisation, LKPR.

Klassisk svensk organisationsverksamhet blir det. Årliga möten, resetalare, agitation genom föredrag och artiklar i tidningar. Egen produktion av studiematerial. Rapportering om rösträttsarbetet i andra länder. Egna tidningar.

Internationella samlingar – den stora, viktiga internationella rösträttsalliansens kongress i Stockholm 1911.

Den pågick en vecka, fick mycket press och innehöll sådant som predikan av kvinnliga präst !!! och bilkortege i sta'n.

Rösträttskvinnorna arbetade efter två linjer, rätt självklara sådana. Dels måste de visa att det var många som ville rösträtten. Värva medlemmar alltså.

Det lyckades också. 237 föreningar över hela landet med sammanlagt över 17 000 medlemmar.

Dels måste de trycka på och få makten att ändra sig. Det var svårare. Det var som om den konservativa minoritet som fanns i Första Kammaren och runt om det etablerade Sverige blev allt hårdare i sitt motstånd ju fler rösträttskvinnorna blev och ju mer frågan uppmärksammades.

Den blev också snabbt partiskiljande, ändå bemödade man sig länge om att vara politiskt neutral. Formeln var: rösträtt på lika villkor med männen. Det fungerade fram till 1911. Då hade manlig rösträtt genomförts och då vann liberalerna valet. Därmed fanns en regering som ämnade genomföra rösträtten för kvinnor.

Segern var nära. Men som vi vet blev det inte så, annan storpolitik kom emellan. Det handlade om försvarsanslagen och så kom Kriget, det som blev det första världskriget. I de omvälvningar som följde drogs så den kvinnliga rösträtten med.

Inför revolutioner och fallande monarkier gav den konservativa bastionen i Första Kammaren vika och biföll regeringens proposition i maj 1919.

(Därför tycker jag att det är det rätta jubelåret. Men visst är det rätt och riktigt att uppmärksamma andrakammarvalet i september 1921. Det var

då farmor och mormor fick rösta första gången – och även Selma Lagerlöf!)

LKPR rymde fantastiska kvinnor, namnkunniga som Anna Whitlock, Lydia Wahlström, Signe Bergman, Anna Bugge Wicksell, Ellen Hagen – alla f ö också iduneser. Och så alla andra, de många vars namn står på listorna i namninsamlingen för rösträtten som ägde rum 1912-13. 351 454 var de som då skrev på för rösträtten.

En opinionsyttring kallade de denna namninsamling. För det var ju som opinionspåtryckare de verkade. De uppvaktade statsråd, de ställde frågor på valmöten (även om det frestade på också en tuffing som Frigga Carlberg, ledande rösträttskvinna i Göteborg). De skrev artiklar, hade egna tidningar och de höll möte på möte. De utnyttjade sina kontakter i pressen – och i riksdagen. Carl Lindhagen och Jakob Pettersson motionerade, de var outtröttliga.

LPKR höll sig inom ramarna, de ville visserligen förändra samhället men inte revolutionera det. Taktiken kunde verka tam men var genomtänkt: det gällde hela tiden att bli tagen på allvar, och de hade ju faktiskt rätt.

Eller som Selma Lagerlöf uttryckte det:

”Därför att det var en rätt fordran att alla de som lyda ett lands lagar också bör få vara med att stifta dem, en rätt fordran att alla de som erlägga dess skatter också skola vara med om att bestämma dem.”

Segertal i all ära, hur blev det sedan i praktiken? En besvikelse.

För det första var långt ifrån alla kvinnor intresserade. Knappt hälften – 47,2 procent, jämfört med männens 62 procent röstade första gången. Så var det för övrigt länge, idag är det som bekant tvärtom, fler kvinnor använder sin rösträtt.

Invalda blev blott fem – fyra i Andra kammaren och en, Kerstin Hesselgren, i Första Kammaren. Hon kom att göra avtryck och stannade i riksdagen till 1944. (f 1872, d1962)

Och så få förblev de länge. En gemensam ansträngning av ett antal kvinnoorganisationer gjordes på 1930-talet. De fick upp antalet riksdagskvinnor till 10, en fördubbling!

Sedan dröjde det till 1970-talet tills kvinnors plats i politiken blev het igen.

Först på 1990-talet – efter 70 år med kvinnlig rösträtt – blev Sveriges riksdag jämställd. Hela tiden har våra nordiska grannländer legat före. Det började redan med Finland som 1906 lät kvinnor och män rösta till lantdagen som det då hette. Norge 1913, Danmark 1915. Och kvinnliga regeringschefer har det haft och har.

Ändå är stolthet det första ord som kommer för mig när jag tänker på rösträtten.

Det var inte den svenska manlighetens bästa stunder men – vill jag påstå – den svenska kvinnlighetens. Så många de var, så länge de arbetade och - så enade de lyckades vara för en Stor och Rättvis Sak.

Bertha Wellin, Nelly Thüring, Agda Östlund, Elisabeth Tamm